

Beata Baublinskienė. Kuprevičiaus metai

2012-06-07

www.bernardinai

Karilionu groja Giedrius Kuprevičius. Mildos Kiaušaitės nuotrauka

2011-ieji UNESCO buvo paskelbti Mikalojaus Konstantino Čiurlionio metais, šie – 2012-ieji – yra Broniaus Kutavičiaus ir Osvaldo Balakausko jubiliejiniai metai. Šių garbingų sukakčių kalendorių galima būtų gražiai pratęsti. Tokius jubiliejus paprastai lydi (ir ačiū Dievui, kad taip vyksta) proginiai renginiai, nes gyvenimo sukaktis tampa puikia dingstimi dar kartą išgirsti, apmąstyti, aptarti menininko kūrybą.

Tačiau būna taip, kad chronologiškai vienas po kito susidėlioja tam tikri susiję įvykiai, to iš anksto specialiai neplanuojant, ir metai įgauna konkrečią spalvą. Vėlgi, metai gali būti skaičiuojami ne tik kaip kalendoriniai metai (nuo sausio iki gruodžio), bet ir atsispiriant nuo vieno taško (pavyzdžiui, birželio 4-osios) ir atsiremiant į kitą, įvykstantį maždaug po metų (tarkime, gegužės 24 d.). Regis, taip atsitiko su Giedriumi Kuprevičiumi ir jo kūriniais.

Iš tiesų nesu nuosekli šio kompozitoriaus, kaip ir kitų menininkų, kūrybos gyvavimo stebėtoja, be to, greičiausiai nieko nežinau apie šio Kaune gyvenančio kūrėjo muzikos atlikimus jo gimtajame mieste. Tačiau tiek, kiek pavyksta aprėpti Vilniaus koncertinį gyvenimą, pastaruoju metu tenka gana dažnai išvysti Giedrius Kuprevičiaus pavardę koncertų repertuaruose ir net pagrindinės Lietuvos muzikinės scenos, Nacionalinio operos ir baletų teatro, premjerų planuose. Bet apie viską nuosekliai.

„Kuprevičiaus metus“ galima pradėti skaičiuoti nuo jo aranžuotų Niccolò Paganini 12-os kaprisų atlikimo Vilniaus festivalyje, įvykusio tik ką, birželio 4 d. Nacionalinėje filharmonijoje. Griežtą smuikininkas Sergejus Krylovas ir jo vadovaujamas Lietuvos kamerinis orkestras.

Turbūt jau nemažai iečių sulaužyta diskutuojant, ar kito kompozitoriaus kūrinio aranžuotė gali prilygti savo nuo pirmos iki paskutinės natos sukurto kūriniiui. Kad ir koks būtų atsakymas, kūrybiškumo reikia abiem atvejais, o antruoju – dar ir gero skonio, kad nesugadintum jau sukurto išbaigto opuso. Pagaliau, svarbiausia yra rezultatas, o jis šį kartą įtikino. Pasakysiu net daugiau. Antroji koncerto dalis, kurioje ir skambėjo Niccolò Paganini-Giedrius Kuprevičiaus 12 kaprisų iš ciklo „24 kaprisai“ (2012 m. versija), pasirodė žymiai įdomesnė nei pirmoji, kurioje publiką (bet, deja, ne mane) džiugino klasika – Antonio Vivaldi Koncertas fleitai ir orkestrui „La Notte“ ir Johanno Sebastiano Bacho Brandenburgo koncertas Nr. 5, papildyti Ennio Morricone's „Notturmo Passacaglia“ pasauline premjera (solistas – Massimo Mercelli, fleita).

Galbūt įspūdį lėmė atlikimas: grieždamas Kaprisus virtuoziškasis Krylovas buvo tiek pagautas azarto, kad jo užsidegimas negalėjo nepaveikti klausytojų ir, pirmiausiai, orkestrantų. Kuprevičiaus aranžuotės buvo žaismingos, džiazinės tiek tiesiogine (vietomis), tiek perkeltine prasme, ir išvengė, mano galva, vieno labai didelio pavojaus – nepavertė Paganini Kaprisų kiču. Ką turiu minty? Šių dienų filosofas Slavojus Žižekas (kurio pagarsėjusios „kairuoliškos“ pažiūros, šiuo atveju, neturi jokios reikšmės), be kita ko, atlikęs ir taiklių muzikos analizių, yra rašęs apie vieną Bacho fugą iš jo Sonatų smuikui solo. Fugoje visa polifoninė struktūra suglausta į vieną instrumentinę liniją taip, kad nors iš tikrųjų skamba tik viena smuiko linija, savo vaizduotėje automatiškai papildome ją kitomis. Tačiau padarius fugos transkripciją instrumentiniam ansambliui arba vargonams, kai visi balsai suskamba realiai, gauname kičą, „vulgarią“ visumą (žr. „Muzika kaip kultūros tekstas: naujosios muzikologijos antologija“, sud. Rūta Goštautienė, Vilnius, 2007). Kitaip tariant, kai užpildoma arba įgarsinama tai, kas turi likti menama, gauname lėkštą rezultatą.

Giedrius Kuprevičius nesiekė visko „įgarsinti“, jis pamėgino pažvelgti į techninius Paganini etiudus iš truputį netikėtos perspektyvos, kartais – šelmiškai

primerkęs akį. Tiesa, kai kuriuose Kaprisuose kamerinis orkestras virsdavo tiesiog didele pritariančia madolina, tačiau ši pašaiپی 19 a. sąvoka, taikyta „sunkiosios“, vokiškosios, operos atstovų, apibūdinti italų „bel canto“ meistrų „perregimą“ orkestrą, net istoriškai čia labai tinka. Paganini buvo ir to laiko, ir tos „mandolininės“ kultūros atstovas. Vis dėlto man, paveiktai vokiškojo simfoninio „sunkiasvoriškumo“ (jei jau kalbame apie 19 a.) klausytojai, pasirodė, kad kamerinio orkestro partijoje, neretai apribotai kuklių unisonu ar per oktavą grojamų akcentų, nepamaisytų didesnė išraiškos įvairovė, labiau išskaidyta faktūra. Bet vėlgi, asketiškasis orkestro pritarimas, pajvairinamas netikėtų ir taiklių „nukrypimų“, galbūt ir leido išvengti nuopolio į lėkštumą.

Bet pratęskime „Kuprevičiaus metų“ temą. Šiomis dienomis lankydamasi Filharmonijoje pasiūpau 2012 m. rugsėjo–gruodžio mėnesių koncertų (naujojo sezono) knygelę ir atsivertusi jau pirmajame puslapyje vėl išvydau Giedriaus Kuprevičiaus pavardę! Rugsėjo 23 d. Trakų pilies Didžiojoje menėje vyks Maironio metams skirtas koncertas „Maironio balsu“, kuriame nuskambės to paties pavadinimo naujas kompozitoriaus kūrinys bosui ir styginių kvartetui. Kaip suprantu, tai bus premjera. Asmeniniame Kuprevičiaus tinklalapyje radau tokį įrašą: „Minint Maironio gimimo 150-metį 2012 paskelbti šio lietuviybės žadintojo ir romantinės valstybės gynėjo Metais. Neliuku šiam įvykiui abejingas. Pabaigiau vokalinį ciklą bosui ir styginių kvartetui „Maironio balsu“ – kompozicija atsirado po Liudo Mikalausko prašymo sukurti ką nors Maironio eilėms. Smagu, kai mūsų atlikėjai neabejingi tautinei kultūrai. Visada malonu atsiliiepti“. Kūrinį atliks Valstybinis Vilniaus kvartetąs ir Liudas Mikalauskas.

Teisybės dėlei reikia paminėti, kad pirmojo pusmečio Filharmonijos koncertuose sostinėje skambės Vidmanto Bartulio, Anatolijaus Šenderovo, „Gaidos“ atidarymo koncerte – Ramintos Šerkšnýtės ir Alberto Navicko, vėliau – Mindaugo Urbaičio, Vytauto Germanavičiaus, Zitos Bružaitės, Osvaldo Balakausko, Teisučio Makačino, Fausto Latėno, Algirdo Martinaičio, taip pat klasikų Kazimiero Viktoro Banaičio, Juozo Naujalio ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio (kurio opusai bene dažniausiai matomi programose) kūriniai. Nekalbu apie tuos atvejus, kai atlikėjai dar neapsisprendę ir neapibrėžtai parašoma „lietuvių autorių kūriniai“. Bet tarp šių pavardžių vėl išvystu prie lapkričio 17 d. šeštadieninio simfoninės muzikos koncerto Kuprevičiaus pavardę. Tiesa, kūrinys nenurodytas. Taip pat programoje – Maxo Brucho ir Dmitrijaus Šostakovičiaus opusai, o atlikėjai – Nacionalinis simfoninis orkestras (dir. Modestas Pitrenas) ir solistai Vilhelmas Čepinskis (smuikas) ir Michailas Berezniškis (altas, Rusija). Tad belieka tik spėlioti, kokį kūrinį išgirsime.

Pirmojo 2013 m. pusmečio koncertų turbūt neskelbia jokia iš Lietuvos koncertinių įstaigų, tad kodėl kalbu apie „Kuprevičiaus metus“, o ne „pusmetį“?

O gi todėl, kad gegužės 24 d. numatyta Giedriaus Kuprevičiaus baleto „Čiurlionis“ (2011) premjera LNOBT scenoje. Galbūt paradoksalu, o gal ir ne, kad baleto statys lenkų pastatyminė komanda, jauni menininkai – choreografas Robertas Bondara, scenografė Diana Marszałek, kostiumai Julkos Skrzynieckos, šviesos Macieko Igielskio, vaizdo projekcijos Ewos Krasuckos. Visi jie atvyksta iš Varšuvos didžiojo teatro.

Čiurlionis – toks svarbus Lietuvos muzikos kultūroje ir dailėje – turi ryškių biografinių sąsajų su Lenkija, tačiau šiame krašte (kaip ir kitur užsienyje), deja, menkai težinomas. Galima tikėtis, kad baleto premjera pakeis šį status quo. Juolab kad dabartinis LNOBT baleto meno vadovas Krzysztofąs Pastoras, labai palaikęs Kuprevičiaus baleto statymo idėją ir pasiūlęs choreografą, yra nepaprastai entuziastingai nusiteikęs naujojo sceninio opuso atžvilgiu. Jis įsitikinęs, kad šiuolaikiškos sceninės kalbos spektaklis bus ypač patrauklus intelektualiam jaunimui, be to, ketina „Čiurlioni“ įtraukti į savo organizuojamo kasmetinio baleto festivalio Varšuvos didžiajame teatre programą. Tad 2013 m. rudenį Kuprevičiaus „Čiurlioni“ turėtų išvysti ir Varšuvos publika.

Koks bus spektaklis? Jaunasis choreografas Robertas Bondara prasitarė, kad statytojams, kaip ir kompozitoriui, įdomus yra psichologinis mūsų garsiojo menininko portretas, galbūt tam tikri jo vidiniai prieštaravimai. Kitaip tariant, tai jokių būdu nebus idealizuotas ar „suakademintas“ Čiurlionio asmenybės atspindys. Pirmoji, 2007 m. datuojama baleto versija Kuprevičiaus buvo pavadinta „Čiurlionis (Angelas iš Pustelnikų)“, tad galima spėti, kad chronologiškai balete atsispiriama nuo paskutinių klasiko gyvenimo metų.

Taigi tiek apie „Kuprevičiaus metus“. Greičiausiai, pasirinkus kitokį žiūros tašką, pasigilinus į kitų Lietuvos, o gal ir užsienio kolektyvų, atlikėjų programas, galima būtų surasti ne vieno iš mūsų kompozitorių „metų“. Tačiau šių eilučių autorei į akiratį pakliuvo būtent šio kūrėjo opusai ir jų atlikimų datos.

